

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Відокремлений структурний підрозділ
«Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»
Предметна (циклова) комісія викладачів суспільних дисциплін

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАНЬ (ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО)

*методичні рекомендації до підготовки і проведення
семінарських занять*

для здобувачів фахової передвищої освіти
спеціальностей:

012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта,

014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

Мукачево 2024

УДК 101: 377.8 (072)

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
(протокол №2 від 19 вересня 2024 р.)*

*Розглянуто та рекомендовано до друку Методичною радою
Відокремленого структурного підрозділу
«Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного
університету»
(протокол №1 від 29 серпня 2024 р.)*

*Розглянуто та схвалено на засіданні предметної (циклової) комісії викладачів
супільних дисциплін ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»
(протокол №1 від 29 серпня 2024 р.)*

Укладач

Дмитро ГРЕГІРЧАК – кандидат політичних наук, завідувач навчально-виробничої практики ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету», викладач супільних дисциплін, «спеціаліст вищої категорії», «викладач-методист».

Рецензент

Олександр МАЛЕЦЬ – доктор історичних наук, професор, професор кафедри готельно-ресторанної та музейної справи Мукачівського державного університету.

О 75

Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство): методичні рекомендації до підготовки і проведення семінарських занять для здобувачів фахової передвищої освіти (ОПС «фаховий молодший бакалавр») спеціальностей: 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) / укладач Д. Грегірчак. Мукачево: МДУ, 2024. 38 с. (1,74 авт. арк.)

Навчально-методичне видання містить передмову, програму навчальної дисципліни, перелік тем, які винесені для обговорення на семінарських заняттях відповідно до програми навчальної дисципліни «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)», методичні рекомендації щодо підготовки та участі у семінарських заняттях, методичні рекомендації щодо написання рефератів, критерії оцінювання та список рекомендованих джерел.

Адресовано здобувачам фахової передвищої освіти спеціальностей: 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) та педагогам.

Зміст

Передмова	4
Програма навчальної дисципліни	9
Тематика семінарських занять	14
Методичні рекомендації щодо підготовки та участі у семінарських заняттях	17
Зміст семінарських занять	18
Семінарське заняття №1	18
Семінарське заняття №2	20
Семінарське заняття №3	22
Семінарське заняття №4	23
Семінарське заняття №5	25
Семінарське заняття №6	27
Семінарське заняття №7	29
Методичні рекомендації щодо написання рефератів	31
Критерії оцінювання	32
Список рекомендованих джерел	34

Передмова

З урахуванням змісту сучасної системи знань та особливостей організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти, навчальна дисципліна «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)» розглядається як важлива складова змісту фахової підготовки майбутніх педагогів і побудована на відповідних теоретичних, науково-методичних та практичних засадах.

Метою навчальної дисципліни є забезпечення засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, ознайомлення з наявними філософськими концепціями, які розкривають поліфонізм і плюралізм філософського мислення; знайомство здобувачів вищої освіти із існуючими релігійними традиціями світу; розширення їхнього знання щодо основних понять, функцій та структурних елементів релігії як феномену людської історії; вивчення історії розвитку духовних, культових, обрядових та ритуальних практик релігій, умов виникнення основних вчень та формування їхньої регіональної, культурної специфіки.

Завданням навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів фахової передвищої освіти з сучасними проблемами історії філософії та сучасного філософського розуміння дійсності, а також з таким феноменом суспільного життя, яким є релігія.

Програма спрямована на ознайомлення здобувачів фахової передвищої освіти з історичним розвитком філософії, а також головними формами сучасного філософського світорозуміння, що передбачає вивчення основних проблем онтології, гносеології та теорії свідомості, сучасної філософської антропології та соціальної філософії. Разом з тим програмою передбачено вивчення основ філософського розуміння феномену релігії – від розуміння самої суті і змісту релігії та історичних форм її проявів у різних суспільствах на різних етапах їх розвитку, аж до сучасного стану релігійного життя.

В процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі фахової передвищої освіти повинні **знати**:

- функції та методи філософії та релігієзнавства;
- основні етапи розвитку філософської думки;
- головні поняття та категорії філософії, ключові філософські концепції;
- особливості сучасного філософського розуміння дійсності: буття світу, суспільства та людини;
- сутність процесу пізнання та філософське розуміння свідомості;
- основні релігії світу, визначати їхні особливості та спільні риси;

- основні релігійні традиції різних народів світу та сакральних книг різних релігій, здатність співвідносити релігійні та загальнолюдські цінності.

В процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі фахової передвищої освіти повинні **уміти**:

- називати, аналізувати та порівнювати сучасні філософські течії;
- свідомо орієнтуватись в цінностях сучасного людства, грамотно оцінювати і аналізувати ціннісні аспекти розвитку культури сучасної цивілізації;
- використовувати філософські методи пізнання та духовнопрактичні засоби вирішення світоглядних та методологічних проблем людства;
- користуватися науковим понятійним апаратом, будувати судження та робити вірні висновки, аналізувати філософські тексти, наводити приклади та робити порівняння, аналіз та встановлювати зв'язки;
- оперувати набутими філософськими знаннями при виробленні власної світоглядної позиції;
- обґрунтовувати власну думку, спираючись на досягнення світової та вітчизняної філософії;
- вирішувати питання моралі з точки зору різних етичних теорій, здатність пояснення своєї позиції щодо толерантного ставлення до представників різних релігій, народів та культур;
- аналізувати релігійну динаміку суспільства на основі толерантності та законодавчого закріплення свободи совісті.

У результаті вивчення дисципліни у здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності **013 Початкова освіта** будуть сформовані наступні **компетентності**:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК 1. Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі в професійній діяльності, що вимагає застосування положень і методів психолого-педагогічної науки та характеризується певною невизначеністю умов, а також нести відповідальність за результати своєї діяльності в освітньому процесі.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності (СК):

СК3. Здатність до використання відкритих ресурсів, інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі.

СК14. Здатність до усвідомлення потреби в саморозвитку з метою набуття додаткових професійних компетентностей.

Програмні результати навчання (РН):

РН2. Дотримуватися нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу в початковій школі.

РН5. Розуміти сутність, принципи, зміст, методи, форми та організацію процесу навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

РН8. Забезпечувати підтримку особистісного розвитку дитини в освітньому процесі.

РН15. Розуміти мету, систему цінностей та завдання професійної діяльності вчителя, та усвідомлювати свою роль (місію) як педагога початкової освіти.

У результаті вивчення дисципліни у здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності **012 Дошкільна освіта** будуть сформовані наступні компетентності:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК 1. Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій та фахових методик дошкільної освіти та характеризуються комплексністю та невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль за іншими особами у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК4.Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Спеціальні компетентності (СК):

СК1.Здатність до формування наскрізних умінь у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку: виявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі.

СК3. Здатність до формування в дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку навичок безпечної поведінки в довкіллі, навичок орієнтування на сталий розвиток.

СК5. Здатність до формування у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку взаємин з оточенням (предметним, природним, соціальним).

СК8. Здатність до навчання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

СК9. Здатність до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста, поваги до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів, народних символів).

СК11. Здатність до організації та керівництва ігрової, художньо-естетичної, пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

Програмні результати навчання (РН):

РН6. Формувати моральні цінності у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку відповідно до морально-етичних норм.

РН10. Організувати умови безпечного середовища у природному, предметному та соціальному оточенні в процесі організації різних видів діяльності дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

РН17. Формувати національно-патріотичні почуття у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку, а також ціннісне ставлення до культурних надбань українського народу, повагу до представників різних національностей і культур.

РН20. Забезпечувати формування наскрізних умінь особистості дитини в різних видах діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

У результаті вивчення дисципліни у здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності **014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)** будуть сформовані наступні **компетентності**:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК 1. Вміти вирішувати типові спеціалізовані задачі в галузі середньої освіти та педагогіки або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів педагогічних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності (СК):

СК2. Здатність до використання предметних знань в освітньому процесі.

СК3. Здатність до інтеграції предметних знань з різних освітніх галузей.

Програмні результати навчання (РН):

РН1. Здійснювати професійну діяльність державною мовою як усно, так і письмово.

РН6. Застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей в освітньому середовищі.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи філософії

Тема 1. Вступ до філософії

Філософія та світогляд. Світогляд як форма самоусвідомлення людини. Основні риси світогляду. Світогляд і світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння. Історичні типи світогляду: міф, релігія, науковий світогляд, філософський світогляд. Особливості та функції міфа. Суспільно-історична природа релігії, її соціальні та гносеологічні функції. Ідея Бога. Взаємозв'язок і розвиток міфології, релігії та філософії. Зародження філософської думки. Ідея мудрості. Предмет філософії. Філософія як дослідження світоглядних проблем засобами раціонального мислення. Основне коло філософських питань. Специфіка філософського усвідомлення світу. Основні теми філософських роздумів: світ і людина, сутність і зміст людського існування. Філософія та культура. Філософія та педагогічна діяльність. Основні функції філософії.

Тема 2. Історичний розвиток світової філософії

Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Своєрідність філософії стародавніх Індії та Китаю. Антична філософія: космоцентризм–антропоцентризм (Фалес, Піфагор, Геракліт, Демокріт, Сократ, Платон, Арістотель, Епікур). Проблема буття, людини і суспільства в античній філософії. Антропоцентризм грецької просвіти. Світове значення античної філософії. Філософія середньовіччя: геоцентризм – антропоцентризм (К.Тертуліан, А.Августин, Тома Аквінський, П.Абеляр, Р.Бекон, Д.Скотт). Суперечка про природу загальних понять: реалізм і номіналізм. Особливості середньовічної схоластики. Релігійний характер філософської думки. Філософія Т. Аквінського. Філософія Відродження (Л. Валла, М. Кузанський, Дж. Бруно, М.Монтень). Характерні риси епохи, їхнє відображення у філософській думці. Антропоцентристський, гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Натурфілософія Відродження, пантеїзм, повернення до первісного розуміння сутності діалектики. Філософія Нового часу. Проблема методу пізнання у філософії (Ф.Бекон, Р. Декарт). Емпіризм і раціоналізм (Ф.Бекон, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм, Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.Лейбніц). Створення механістично-матеріалістичної картини світу. Поняття субстанції у філософа XVII-XVIII ст. (Б.Спіноза). Філософія Просвітництва (Ш.-Л.Монтеск'є, Ф.Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Французький матеріалізм, його розуміння людини і суспільства (Ж. Ламетрі, К.-А.Гельвецій, П.Гольбах, Д.Дідро). Класична німецька філософія. Філософська доктрина І.Канта. Філософська концепція Г.Гегеля: суперечність, між методом і системою. Філософська система Л. Фейербаха. Філософія марксизму (К. Маркс, Ф. Енгельс). Поняття неklasичної філософії та причини її виникнення. Критичний перегляд принципів і

традицій класичної філософії. Філософські позиції О. Конта, А.Шопенгауера, С.К'єркегора, Ф. Ніцше. Характерні риси сучасної зарубіжної філософії. Головні напрямки у зарубіжній філософії ХХст. Сцієнтичні тенденції у сучасній зарубіжній філософії. Відображення суспільно-політичного життя, науково-технічного прогресу у філософії. Шляхи ідеологізації, політизації філософії. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії ХХ ст. Проблема нерационального (воля, почуття, інтуїція, підсвідоме) і спроба її дослідження з позицій раціоналізму. Ірраціоналістичний і містичний підходи у філософському аналізі. Філософські проблеми психоаналізу (З.Фрейд). Проблема людини у філософії ХХ ст. Екзистенціальна філософія та її різновиди: екзистенціалізм (С.К'єркегор, М.Хайдеггер, К.Ясперс, Ж.Сартр, А.Камю); персоналізм (Б.Боун, Е.Брайтмен, Е.Мун'є); філософська антропологія (А.Шопенгауер, Ф.Ніцше). Людина в умовах відчуження, соціальних криз і граничних ситуацій. Сутність та існування людини. Еволюція релігійної філософії в ХХ ст. Сучасний стан неотомізму (Ю.Бохенський, Ж.Марітен, Е. Жільсон, Т. де Шарден). Суперечності і критицизм сучасної релігійної філософії. Проблема знання і мови у філософії. Неопозитивізм (Л.Вітгенштейн, В.Карнал, Б.Рассел), структуралізм (К.Леві-Строс, М.Фуко, Ж.Лакан), герменевтика (Г.Гадамер, П.Ріккерт). Постпозитивізм і його роль у сучасній науці та філософії (К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатош, П.Фейєрабенд).

Тема 3. Філософська думка в Україні

Принципи визначення філософії України як явища світової культури. Становлення і розвиток світогляду давніх слов'ян: давньослов'янська міфологія, запровадження християнства. Філософська думка періодуКиївської Русі (Іларіон Київський, Кирик Новгородець, Кирило Філософ, Клим Смолятич). Філософія доби формування українського етносу: філософська думка періоду етно-культурної катастрофи –татаро-монгольської навали; ідеї неоплатонізму, аеропагітики, ісихазму; філософські ідеї в етно-релігійній та політико-правовій думці (Станіслав Оріховський-Роксолан, Христофор Філалет, Іван Вишенський, Ісайя Копинський, Кирило Транквіліон-Ставровецький, Касіян Сакович, Пилип Орлик та ін.). Становлення філософії українського духу в Києво-Могилянській Академії (І.Гізель, Ф.Прокопович, П.Лодій та ін.). Г.Сковорода – фундатор філософії українського духу. Філософія вітчизняного просвітництва (Т.Осиповський, І.Тимковський, В.Каразін, І.Ризький, М.Максимович та ін.). Український романтизм (М.Костомаров, П.Куліш та ін.). Філософські ідеї Т. Шевченка. Академічна філософія в Україні (О.Новицький, С.Гогоцький, П.Юркевич,В.Лесевич та ін.). Філософія видатних українських письменників кінця ХІХ-початку ХХ ст. (І.Франко, М.Коцюбинський, Леся Українка). Філософія періоду відродження українського духовного життя (В.Винниченко, М.Грушевський). Філософія національної самобутності (Д.Донцов,

В.Липинський, І.Лисяк-Рудницький). Філософська спадщина Д.Чижевського. Філософська думка України в радянського періоду та сучасності.

Тема 4. Основі проблеми сучасної онтології.

Виникнення і внутрішня логіка проблеми буття. Роздуми про світ, його існування, життя і смерть та їхнє значення в людському житті. Категорія буття: її смисл і специфіка. Буття як реальність і абстракція. Буття світу як основа і передумова його єдності. Світ як сукупна реальність і єдність природи та людини, матеріального світу і людського духу. Основні форми буття. Буття речей, процесів і станів природи. Буття людини у світі природи. Специфіка людського буття: Буття ідеального і духовного. Буття свідомості і несвідомого. Соціальне буття як єдність індивідуального і суспільного буття. Буття і субстанція. Проблема субстанції. Дуалізм і монізм. Монізм і плюралізм. Уявлення про субстанцію та їхня залежність від розвитку природознавства. Пізнавальна роль та історична обмеженість таких уявлень.

Тема 5. Проблема свідомості та пізнання в сучасній філософії.

Сутність проблеми. Основні теорії походження свідомості. Основні прояви свідомості. Проблема ідеального. Структура свідомості. Поняття свідомого та не свідомого. Суспільна свідомість. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні принципи теорії пізнання та багатоманітність його форм. Пізнання як відтворення і як творчість. Єдність чуттєво та логічного компонентів в пізнанні. Фантазія і уява. Інтуїція. Проблема істини. Основні теорії істини. Конкретність істини. Істина і правда. Особистість наукового пізнання. Рівні (емпіричний і теоретичний), форми (науковий факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія), методи (спостереження, експеримент, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, аналіз і синтез, дедукція й індукція) наукового пізнання.

Тема 6. Соціальна філософія: людина, суспільство, історичний процес

Проблема людини у філософії. Сутнісні характеристики людини. Поняття суспільства. Суспільство як історичний феномен. Суспільство як система. Структура суспільства. Природа і суспільство : основні аспекти взаємозв'язку. Людина і суспільство: основні аспекти взаємозв'язку. Соціальна активність як форма відношення до світу. Поняття свободи. Поняття історії. Людина та історія. Роль особи в історії. Проблеми розвитку суспільства. Прогрес і періодизація суспільного розвитку. Культура і цивілізація як предмет філософського осмислення.

Змістовий модуль 2. Основи релігієзнавства

Тема 7. Філософія релігії

Сутність поняття «релігія». Концепції виникнення релігії. Богослов'я та світські науки про релігію. Головні риси релігії, її ознаки та компоненти.

Релігійна віра. Структура релігії: зовнішня та внутрішня. Релігійна свідомість, її специфіка. Два рівні релігійної свідомості. Релігійна діяльність, культ, види культових дій. Релігійна організація. Релігійна картина світу: питання походження та еволюції світу в релігії. Функції релігії та її роль у житті суспільства. Конституція України та проблеми релігійного життя сучасного українського суспільства. Вплив релігії на хід суспільного розвитку. Церква як соціальний інститут. Соціальна роль релігії на сучасному етапі.

Тема 8. Типологізація релігій

Типологізація релігій. Первісні релігійні вірування. Основні форми релігійних вірувань первісного суспільства: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія, шаманство, землеробські культури. Національні релігії. Релігії Стародавньої Індії. Арійська культура: «священні» книги Веди. Брахманізм та ведична релігія. Індуїзм та історія індійської культури. Конфуціанство та даосизм – національні релігії Китаю, їх головні поняття та канонічні джерела. Синтоїзм – релігія Японії. Головні божества синтоїзму, синтоїстські міфи та особливості культу. Іудейська релігія, історія її формування та поширення. Священні книги іудаїзму. Талмуд і його зміст. Світові релігії. Виникнення та поширення буддизму. Зміст буддизму, його догматика, особливості культу. Головні напрямки буддизму: хінаяна, махаяна, ваджраяна, ламаїзм, чань-буддизм, дзен-буддизм. Буддизм в сучасному світі. Передумови виникнення та ідейні джерела християнства. Головні етапи формування християнства як світової релігії та їх особливості. Формування догматики та культових особливостей християнства. Символ християнської віри. Таїнства. Біблія – головне джерело християнського віровчення. Розкол християнства: його соціально-історичні та теоретичні причини. Виникнення православ'я. Основа православного віровчення. Символ віри православної церкви. Структура і організація православної церкви. Католицизм, його джерела. Основа католицького віровчення. Католицький культ. Таїнства у католицизмі. Інститут папства. Виникнення протестантизму, його розвиток та поширення. Мартин Лютер – засновник віровчення протестантизму. Головні принципи протестантського віровчення. Жан Кальвін – засновник кальвінізму. Особливості культу протестантизму. Англіканська церква. Баптизм, Євангельські християни. Адвентисти. Іслам – «наймолодша» світова релігія. Виникнення ісламу та його поширення. Засновник ісламу – пророк Мухаммед та його нащадки. Головні положення віровчення ісламу, його основні принципи (шіїтський та сунітський варіанти) . Культ ісламу та його «п'ять стовпів». Коран та Сунна – головні священні книги ісламу. Зміст Корану. Головні напрямки ісламу: сунізм та шіїзм та їх розгалуження. Іслам в сучасному світі. Неорелігії, нетрадиційні релігійні вірування та культури : неохристиянство (мормони), релігійні організації орієнталістського спрямування (Міжнародне Товариство Свідомості

Кришни), неоязичницькі вірування (РУН віра), синтетичні релігії (АУМ сірнікьо), езотеричні об'єднання (послідовники вчення Гурджієва), саєнтологічні рухи (Церква сайєнтології (Л.Р.Хаббарда).

Тема 9. Релігія і церква в історичному розвитку та житті України.

Дохристиянські вірування українського народу. Християнізація Київської Русі та її значення у розвитку української культури. Співіснування дохристиянських і християнських елементів. Християнство в Україні за часів колоніальної підлеглості. Католицизм в Україні. Берестейська церковна унія (1596 р.). Українська греко-католицька церква. Розкол в українському православ'ї. Реформаційний рух в Україні. Релігія і церква в період революцій і радянського тоталітаризму. Відродження уніатської церкви в Україні. Протестантські організації в Україні. Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації». Нетрадиційні релігійні вірування в Україні. Поширення християнства на Закарпатті. Діяльність слов'янських просвітителів Кирила та Мефодія. Перші християнські церкви та монастирі на Закарпатті. Монастирі та їх значення для культурного та освітнього розвитку краю. Поширення католицизму на Закарпатті. Роль католицьких духовних центрів у розвитку освіти. Реформаційні рухи на Закарпатті в XVI - XVII ст. Особливості унії на Закарпатті. Ужгородська церковна унія (1646 р.). Інтеграційна та культуротворча роль греко-католицької церкви в Закарпатті. Релігійне життя на Закарпатті у новітні часи. Становлення релігійного плюралізму. Общини «пізнього протестантизму» (методисти, баптисти, адвентисти, свідки Єгови тощо), громади іудейського віросповідання. Сучасний стан релігії і церков на Закарпатті.

Тема 10. Релігія і сучасне суспільство

Релігія та вільнодумство в історії культури суспільства. Зародження та історичні форми вільнодумства. Поняття атеїзму та його роль в розвитку сучасної Західної цивілізації. Вільнодумство та свобода совісті. Сутність та умови забезпечення свободи совісті. Реалізація принципів свободи совісті в Україні. Конституційні засади свободи совісті в Україні ті їх реалізація.

Тематика семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Спеціальність / Кількість годин		
		012 Дошкільна освіта	013 Початкова освіта	014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)
1	<p><i>Тема 2. Історичний розвиток світової філософії</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія Стародавнього Сходу. 2. Антична філософія. 3. Філософія епохи Середньовіччя 4. Філософія епохи Відродження 5. Особливості філософії Нового часу. 6. Німецька класична філософія. 7. Некласична західна філософія другої пол. XIX – XX ст. 	2	2	2
2	<p><i>Тема 3. Філософська думка в Україні</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міфологія давніх слов'ян. 2. Філософська думка періоду Київської Русі. 3. Філософські ідеї в українській етно-релігійній та політико-правовій думці XIV-XVIII ст. 4. Філософська концепція Григорія Сковороди. 5. Філософія вітчизняного просвітництва. 6. Український романтизм. 7. Академічна філософія в Україні. 8. Філософія українських письменників кінця XIX-початку XX ст. 		2	

	9. Українська філософія XIX-XXI ст.			
3	<p><i>Тема 5. Проблема свідомості та пізнання в сучасній філософії</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та основні теорії походження свідомості. 2. Структура свідомості. 3. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. 4. Рівні та форми пізнання. 5. Методи пізнання. 6. Проблема істини в філософії. 	2	2	2
4	<p><i>Тема 6. Соціальна філософія: людина, суспільство, історичний процес</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема людини у філософії. Поняття «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність». 2. Поняття суспільства. Структура суспільства. 3. Людина, суспільство і природа : основні аспекти взаємозв'язку. 4. Поняття історії. Людина та історія. Роль особи в історії. 5. Проблеми розвитку суспільства. Прогрес і періодизація суспільного розвитку. 6. Культура і цивілізація як предмет філософського осмислення. 	2	2	2
5	<p><i>Тема 8. Типологізація релігій</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Первісні релігійні вірування: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія, шаманство, землеробські культу. 2. Національні релігії: індуїзм, конфуціанство, даосизм, синтоїзм, іудаїзм. 3. Світові релігії: буддизм, християнство, іслам. 4. Неорелігії, нетрадиційні релігійні вірування та культу 	2	2	2
6	<p><i>Тема 9. Релігія і церква в історичному розвитку та житті України</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дохристиянські вірування українського народу. 2. Християнізація Київської Русі 3. Християнство в Україні за часів 	2	2	2

	<p>колоніальної підлеглості.</p> <p>4. Берестейська церковна унія.</p> <p>5. Розкол в українському православ'ї.</p> <p>6. Релігія і церква в період революцій і СРСР.</p> <p>7. Релігійне життя на сучасному етапі розвитку української державності.</p> <p>8. Протестантські організації в Україні.</p> <p>9. Нетрадиційні релігійні вірування в Україні.</p> <p>10. Релігійне життя на Закарпатті від найдавніших часів до сучасності.</p>			
7	<p><i>Тема 10. Релігія і сучасне суспільство</i></p> <p>1. Релігія та вільнодумство в історії культури суспільства.</p> <p>2. Зародження та історичні форми вільнодумства.</p> <p>3. Поняття атеїзму та його роль в розвитку сучасної Західної цивілізації.</p> <p>4. Вільнодумство та свобода совісті.</p> <p>5. Сутність та умови забезпечення свободи совісті.</p> <p>6. Конституційні засади свободи совісті в Україні та їх реалізація.</p>		2	
Разом годин		10	16	10

Методичні рекомендації щодо підготовки та участі у семінарських заняттях

Семінарські заняття з навчальної дисципліни «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)» є важливою складовою аудиторної роботи здобувачів освіти. Готуючись до семінарського заняття здобувач освіти повинен вивчити матеріал теми за лекціями та рекомендованими джерелами інформації.

Підготовка здобувача освіти до семінарського заняття починається з ознайомлення з темою та планом обговорення, переліком рекомендованих джерел. Для більш детального опрацювання тем варто звертатися не лише до підручників, але й до першоджерел, монографій та наукових статей з філософії та релігієзнавства. Це дасть можливість розібратися в аспектах кожної теми, підібрати цікаві приклади, зробити змістовне доповнення, у випадку, коли основним доповідачем став інший здобувач освіти.

Процес підготовки та виступу на семінарському занятті має наступні складові:

- ознайомлення з темою та планом заняття;
- опрацювання тексту конспекту лекції та рекомендованих джерел інформації;
- підготуватися до виступу на семінарі: створення конспекту або презентації з відображенням кожного пункту теми семінарського заняття, із основною інформацією, цитатами із першоджерел, висновками;
- вільний виклад матеріалу під час виступу, що виключає суцільне зачитування здобувачем освіти завчасно підготовленого тексту;
- побудова виступу згідно з планом, враховувати, що виступ має складатися з трьох частин: вступу, основної частини і висновку;
- відповіді на запитання, реакція на доповнення та контраргументи;
- систематичний прояв активності на семінарському занятті: уважне ставлення до виступів інших здобувачів освіти, формулювання питань, доповнень, ведення дискусії, готовність проаналізувати доповідь, яка була представлена іншим учасником, задати йому додаткове запитання;;
- для підтвердження або ж спростування тієї чи іншої тези наводити аргументи: цитати з тексту першоджерела, або думки, істинність яких обґрунтована;
- готовність до будь-яких форм та методів контролю знань на семінарському занятті: усне та письмове опитування, дискусія, захист рефератів, презентація творчих робіт, тестові опитування, контрольна робота.

Тема 2. Історичний розвиток світової філософії

Мета семінарського заняття: розглянути етапи розвитку світової філософії та охарактеризувати основні філософські ідеї в їх рамках.

Ключові терміни: архе, субстанція, космоцентризм, атомізм, апейрон, логос, пантеїзм, атомізм, софістика, кініки, гедонізм, стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм, гілозоїзм, деїзм, діалектика, логос, майєвтика, метафізика, апологетика, есхатологія, креаціонізм, теоцентризм, номіналізм, реалізм, патристика, схоластика, реформація, гуманізм, раціоналізм, емпіризм, індукція, дедукція, сенсуалізм, суспільний договір, Просвітництво, матеріалізм, механіцизм, агностицизм, «річ у собі», абсолют, категоричний імператив, позитивізм, екзистенціалізм, неотомізм, феноменологія, герменевтика, психоаналіз, інтуїтивізм, ірраціоналізм, «філософія життя», структуралізм, неотомізм, діалектичний матеріалізм, фрейдизм.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Філософія Стародавнього Сходу.
2. Антична філософія.
3. Філософія епохи Середньовіччя
4. Філософія епохи Відродження
5. Особливості філософії Нового часу.
6. Німецька класична філософія.
7. Некласична західна філософія другої пол. XIX – XX ст.

Питання для дискусії:

1. Які характерні риси давньоіндійської філософії?
2. В чому полягає сенс принципу у-вей (недіяння) в філософії даосизму?
3. В чому полягає основна різниця між даосизмом та конфуціанством?
4. Які проблеми намагалася досягнути досократична філософія?
5. Хто такі софісти і яку роль вони відіграли у розвитку античної філософії?
6. Що таке майєвтика Сократа?
7. Про яких два світи говориться у Платона?
8. Яке визначення Аристотель дав людині? Як Ви можете це пояснити?
9. В чому відмінність філософських ідей Платона та Аристотеля?

10. На якій підставі скептики закликали до утримання від категоричних суджень?
11. У чому, згідно з Епікуром, полягає сутність щасливого життя?
12. У чому суть теоцентризму й теологічного способу мислення?
13. Які основні проблеми схоластики Ви знаєте?
14. Яку роль відводить філософії Т. Аквінський?
15. Яким, згідно з Н. Макіавеллі, повинен бути справжній правитель?
16. Що нового вносить філософія Нового часу в розгляд проблеми людини і її буття?
17. Який шлях пізнання Ф. Бекон вважає найбільш ефективним?
18. Які основні складові методу пізнання Декарта?
19. Чим обумовлений інтерес мислителів до проблеми держави?
20. Які, за Т. Гоббсом, вихідні причини виникнення держави?
21. Назвіть мислителя, який ввів до філософії категорію «tabula rasa». Який сенс він вкладав у цю категорію?
22. У чому сутність агностицизму Д. Юма?
23. На яких проблемах концентрували увагу мислителі епохи Просвітництва?
24. Що таке «річ у собі» у філософії І.Канта?
25. В чому сутність і гуманістичний характер кантівської етики обов'язку?
26. Чому філософія Гегеля має назву «абсолютний ідеалізм»?
27. У чому зміст «антропологічного принципу» у філософії Л. Фейєрбаха?
28. У чому сутність марксистського розуміння історичного процесу?
29. Чому А.Шопенгауера та Ф.Ніцше звертаються до східних релігій?
30. Як, згідно з З.Фрейдом, взаємодіють між собою різні структури людської психіки?

Тематика рефератів:

1. Школи давньоіндійської філософії
2. Даосизм як філософське вчення.
3. Основні принципи вчення Конфуція.
4. Філософія Сократа
5. Розуміння стійками співвідношення свободи людини і долі.
6. Щастя як одна із етичних проблем епікуреїзму.
7. Кіннізм і приклад життя Діогена.
8. Філософія епохи Середньовіччя як синтез античної філософської традиції та християнських догматів.
9. Тома Аквінський як систематизатор античної схоластики.
10. Антропоцентричний вимір буття особистості епохи Ренесансу.
11. Натурфілософія Дж. Бруно
12. Загальна характеристика філософії Нового часу.

13. Емпіризм Ф. Бекона.
14. Раціоналізм Р. Декарта.
15. Сенсуалізм Дж. Лока.
16. Пантеїстичний монізм Б.Спінози
17. Монадологія Г. Лейбніца.
18. Епоха Просвітництва як «царство розуму»
19. Концепція рівності, свободи і власності Ж-Ж. Руссо.
20. Гносеологічна концепція І. Канта.
21. Діалектика Г. Гегеля.
22. Критика релігії у філософському вченні Л. Фейєрбаха.
23. Марксизм та неомарксизм
24. Томізм як основа філософсько-релігійної доктрини Західної церкви.
25. «Воля до влади» Ф. Ніцше.
26. Екзистенціалізм: роздуми про людське буття.
27. Роль співвідношення «Я» і «Воно» у філософії З.Фрейда.
28. Ідея колективного підсвідомого К. Юнга.
29. Феноменологія Е. Гуссерля.

Рекомендовані джерела інформації: [1-2, 4, 6, 9, 12-15, 17-18, 21, 23-30, 33, 35-38, 40-41, 43, 45, 47, 50-52, 55, 57-58]

Семінарське заняття №2

Тема 3. Філософська думка в Україні

Мета семінарського заняття: розглянути особливості проявів українських філософських пошуків в залежності від історичної епохи та культурно-гуманітарної думки.

Ключові терміни: менталітет, «книжна культура», «народна культура», полемістика, Українське Відродження, Українське Просвітництво, Києво-Могилянська академія, «філософія серця», кордоцентризм, антеїзм, український романтизм, Кирило-Мефодіївське товариство, Львівсько-варшавська школа, національна ідея, національна ідентичність.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Міфологія давніх слов'ян.
2. Філософська думка періоду Київської Русі.
3. Філософські ідеї в українській етно-релігійній та політико-правовій

думці XIV-XVIII ст.

4. Філософська концепція Григорія Сковороди.
5. Філософія вітчизняного просвітництва.
6. Український романтизм.
7. Академічна філософія в Україні.
8. Філософія українських письменників кінця XIX-початку XX ст.
9. Українська філософія XIX-XXI ст.

Питання для дискусії:

1. Яку роль відіграло християнство у становленні філософської самосвідомості в Київській Русі?
2. Кого з представників філософсько-гуманістичної думки українського ренесансу XV - XVII ст. Ви знаєте?
3. Який вплив мала Києво-Могилянська академія на розвиток філософії в Україні?
4. Які найважливіші положення філософії Г.Сковороди?
5. У чому вбачає Г. Сковорода шляхи досягнення «тиші серця»?
6. Які особливості філософських поглядів Т.Г.Шевченка?
7. Чому філософська концепція П.Юркевича характеризується як «Філософія серця»?
8. У чому філософські погляди П. Юркевича протистоять західноєвропейському раціоналізму?
9. Який вплив мала у творчість видатних українських письменників: І.Франка, М. Драгоманова, Лесі Українки, П.Гравовського, М.Коцюбинського на розвиток філософської думки в Україні?
10. В чому сутність філософія національного радикалізму Д. Донцова?

Тематика рефератів:

1. Моральний закон в «Повчанні» Володимира Мономаха
2. Розвиток філософії в Києво-Могилянській академії
3. «Три світи» Григорія Сковороди
4. «Хутірська філософія» Пантелеймона Куліша
5. Філософські погляди на людину у творчості Тараса Шевченка
6. «Філософія серця» Памфіла Юркевича
7. Філософський світогляд Лесі Українки
8. Філософські ідеї про працю в творчості Івана Франка
9. Мова й національне буття у творчості Олександра Потебні
10. Філософські ідеї про розвиток історії Михайла Драгоманова.
11. Проблеми розвитку сучасної української філософії.

Рекомендовані джерела інформації: [1-4, 7, 9, 12-15, 17-18, 21, 23-27, 36, 42, 46-48, 57-58]

Тема 5. Проблема свідомості та пізнання в сучасній філософії

Мета семінарського заняття: продемонструвати переваги та недоліки основних концепцій походження свідомості; проаналізувати структурні одиниці свідомості; розглянути основні гносеологічні категорії, проаналізувати процес пізнання, його рівні форми; сформулювати чітке уявлення про методи емпіричного та теоретичного рівнів пізнання; розкрити зміст поняття «істина», виявити критерії істини.

Ключові терміни: свідомість, самосвідомість, суспільна свідомість, психіка, несвідоме, мислення, гносеологія, пізнання, суб'єкт і об'єкт пізнання, чуттєве і раціональне пізнання, абстрагування, інтуїція, методи пізнання, аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, експеримент, істина абсолютна і відносна, критерії істини, практика, наука, гіпотеза, концепція, парадигма, наукова теорія.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Сутність та основні теорії походження свідомості.
2. Структура свідомості.
3. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу.
4. Рівні та форми пізнання.
5. Методи пізнання.
6. Проблема істини в філософії.

Питання для дискусії:

1. Чи може існувати свідомість без мови?
2. Які риси характеризують національну свідомість?
3. Які основні принципи сучасної теорії пізнання?
4. У чому полягає гносеологічна інтерпретація "основного питання філософії"?
5. Що таке суб'єкт, об'єкт, предмет пізнання?
6. Що таке емпіричний і теоретичний рівень наукового пізнання? Чи співпадають ці рівні із чуттєвим та раціональним?
7. Яка роль інтуїції в пізнанні?
8. Що таке омана і яка її роль у пізнанні?
9. Як співвідносяться пізнання і практика?
10. Які інтерпретації істини та її критеріїв Вам відомі?
11. Чи можливий єдиний критерій істини?
12. Яку роль у процесі пізнання відіграє творчість?

Тематика рефератів:

1. Свідомість як духовне життя й найвищий рівень психічної активності людини.
2. Основні концепції свідомості та її структура.
3. Філософські концепції мислення.
4. Свідомість та інформація.
5. Свідомість та проблема сприйняття.
6. Суспільна та масова свідомість.
7. Емпірична та трансцендентальна свідомість.
8. Роль несвідомих процесів в структурі пізнання.
9. К.-Г. Юнг та архетипи колективного несвідомого.
10. Свідомість і мова.
11. Сутність та структура пізнавального процесу.
12. Чуттєвий і раціональний рівні пізнання.
13. Пізнання та інтуїція.
14. Основні рівні та методи наукового пізнання.
15. Поняття істини та критерії істинності.

Рекомендовані джерела інформації: [1-2, 4, 9, 12-15, 17-18, 21, 23-27, 36, 47, 54, 56-58]

Семінарське заняття №4

Тема 6. Соціальна філософія: людина, суспільство й історичний процес

Мета семінарського заняття: розглянути сутність проблеми людини у філософії; розглянути суспільство як систему; проаналізувати структуру суспільства; розглянути основні соціально-філософські ідеї, що стосуються сфер життєдіяльності, соціальної структури суспільства, сенсу історії; проаналізувати основні відмінності процесів людської історії від процесів природи; розглянути проблеми розвитку суспільства; охарактеризувати взаємозв'язок понять «культура» і «цивілізація».

Ключові терміни: людина, індивід, особистість, індивідуальність, сенс людського буття, антропогенез, соціогенез, суспільство, соціальна структура суспільства, соціальні відносини, суспільна свідомість, соціальні інститути, держава, політична система, прогрес, регрес, культура, цивілізація.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Проблема людини у філософії. Поняття «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність».
2. Поняття суспільства. Структура суспільства.
3. Людина, суспільство і природа : основні аспекти взаємозв'язку.
4. Поняття історії. Людина та історія. Роль особи в історії.
5. Проблеми розвитку суспільства. Прогрес і періодизація суспільного розвитку.
6. Культура і цивілізація як предмет філософського осмислення.

Питання для дискусії:

1. У чому полягають сутнісні риси людини?
2. У чому полягає проблема антропосоціогенезу?
3. У яких аспектах розглядається соціальна структура суспільства?
4. Що таке соціальна стратифікація?
5. Чим цивілізаційний підхід до суспільства відрізняється від формаційного?
6. Що являє собою соціальна структура суспільства?
7. В чому полягає специфіка політики як форми соціальної діяльності?
8. Що таке політична система?
9. Що таке політична свідомість?
10. Назвіть основні властивості і функції держави?
11. В чому специфіка понять «етнос», «нація»?
12. Які основні тенденції існують у розвитку сучасних націй?
13. У чому полягає сенс історії?
14. В чому полягає сутність лінійного і нелінійного підходів до розуміння історії?
15. Чим відрізняються закони історії від законів природи?
16. Який характер має співвідношення понять «матеріальна культура» і «духовна культура»?
17. В чому полягають негативні наслідки глобалізації?
18. Що являє собою історичний процес з точки зору Г. Гегеля?
19. Що таке культура, за визначенням О. Шпенглера?
20. У якому співвідношенні, на думку О. Шпенглера, перебувають культура та цивілізація?
21. З чим, на думку О. Шпенглера, пов'язаний занепад західного світу?
22. Чим обумовлено, на думку А. Тойнбі, формування помилкової концепції «єдності історії» на базі західного суспільства?

Тематика рефератів:

1. Людина, суспільство, народ, держава: їх сутність та природа
2. Проблема визначення сутності людського буття
3. Індивідуальне та соціальне в людському бутті

4. Філософські підходи до осмислення буття людини в суспільстві
5. Людина як суспільна істота
6. Історичність людського буття.
7. Суспільство як соціальний феномен
8. Роль суб'єкта в історії
9. Сенс і цілеспрямованість історичного процесу
10. Проблема типологізації історичного процесу (О. Шпенглер, К. Маркс, А. Тойнбі, М. Вебер та ін.)
11. Основні концепції культури.
12. Культура і духовний світ людини
13. Історичні типи існування культури (на прикладі теорій М. Данилевського, Л. Гумільова, О. Шпенглера, А. Тойнбі, К. Ясперса, П. Сорокіна)
14. Співвідношення світової культури та національних культур
15. Основні аспекти співвідношення культури та цивілізації
16. Сутність та основні типи глобальних проблем сучасності.
17. Основні футурологічні концепції

Рекомендовані джерела інформації: [1-2, 4, 9, 12-15, 17-18, 21-27, 31-32, 36, 47, 49, 53, 57-58]

Семінарське заняття №5

Тема 8. Типологізація релігій

Мета семінарського заняття: розглянути появу та сутність первісних релігій; розкрити становлення національних та світових релігій, їх еволюцію та сучасні течії, охарактеризувати особливості культу та віровчення, визначити перспективи розвитку релігій у ХХІ ст.

Ключові терміни: веди, Упанішади, брахман, атман, Шива, Брахма, Вішну, карма, касти, сансара, реінкарнація, мокша, Дао, Де, Янь, Инь, аскет, феншуй, Камі, Кодзікі, Фудокі, Ніхонгі, ритуал, дхарма, Талмуд, Танах, Декалог, фарисей, буддизм, нірвана, Трипітака, християнство, католицизм, православ'я, протестантизм, Біблія, храм, священик, пастор, єпископ, митрополія, патріархія, реформація, чернецтво, монастир, догмати, апостоли, іслам, Коран, Аллах, Мухаммед, Сунна, Мекка, намаз, мінарет, шариат, рамадан, імам, шахада, секта, неокульту, неоязичництво, харизма, езотеризм, неоорієнталізм.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Первісні релігійні вірування: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія, шаманство, землеробські культури.
2. Національні релігії: індуїзм, конфуціанство, даосизм, синтоїзм, іудаїзм.
3. Світові релігії: буддизм, християнство, іслам.
4. Неорелігії, нетрадиційні релігійні вірування та культури.

Питання для дискусії:

1. Які риси первісних вірувань спостерігаються у сучасних релігіях?
2. Якою є роль вед у формуванні релігійно-філософських вчень Індії?
3. Чи є індуїзм монолітною релігією?
4. Яка причина виникнення даосизму в Китаї і яка його провідна ідея?
5. Які риси повинна мати благородна людина, згідно з ученням Конфуція?
6. Яку роль відіграло конфуціанство в історії Китаю?
7. В чому виявляється синкретичний характер синтоїзму?
8. Коли і за яких умов виникло юдейське віровчення?
9. Де, коли і через кого людям було дано Десять Заповідей (Декалог)?
10. Якою, за буддистським вченням, є причина страждань людини?
11. Яким є вчення про сансару, карму, нірвану, дхарму у буддизмі? Чим воно відрізняється від індуїстичних уявлень?
12. Які причини та наслідки розколу церкви 1054 року?
13. В чому полягає принципова відмінність Старого й Нового Завітів?
14. В чому полягає специфіка віровчення, інституту церкви, культуру в протестантизмі?
15. В чому відмінність віровчень і культу баптистів, п'ятидесятників, адвентистів і свідків Єгови?
16. В чому антропологічний зміст церковних Таїнств і свят?
17. Якими є «стовпи» ісламської віри?
18. Чим спричинений поділ ісламу на сунітську та шіїтську течії?
19. Чому Мекка і Медина визнаються святинами ісламу?
20. У чому специфіка ісламського вчення про джихад?
21. Які основні причини виникнення нових релігійних течій та рухів?
22. До якого типу нових релігійних течій відноситься сайєнтологія?
23. Якими є особливості синтетичних релігій

Тематика рефератів:

1. Історична періодизація та типологія релігії.
2. Індуїзм у духовному і політичному житті Індії.
3. Конфуціанство як духовна основа китайської культури.
4. Морально-етичні засади джайнізму.
5. Синтоїзм як ідеологічне підґрунтя національної культури в Японії.

6. Особливості культу, віровчення та організації іудаїзму.
7. Історія та філософія буддизму.
8. Сутність християнського віровчення.
9. Організація християнської церкви.
10. Розкол церков 1054 року. Причини й наслідки.
11. Католицизм: віровчення, культ, організація.
12. Православ'я: особливості віровчення, історія та сучасний стан.
13. Проблема символічного тлумачення Біблії.
14. Моральні цінності християнства.
15. Основні види та специфіка віровчення протестантизму.
16. Біблія як джерело віровчення та пам'ятка духовної культури.
17. Особливості віровчення й культу ісламу.
18. Особливості ісламського права (шаріат).
19. Коран — святиня ісламу.
20. Нетрадиційні релігії та культу: типологія, специфіка вчення, обряди.

Рекомендовані джерела інформації: [5, 8, 10-11, 16, 19-20, 57-58]

Семінарське заняття №6

Тема 9. Релігія і церква в історичному розвитку та житті України

Мета семінарського заняття: розглянути історичні етапи розвитку релігій та церкви в Україні; визначити сутність та особливості функціонування традиційних та нетрадиційних релігій в Україні.

Ключові терміни: язичництво, християнство, софія, православ'я, унія, греко-католицька церква, автокефалія, церква, секта, деномінація, протестантизм, лютеранство, кальвінізм, іудаїзм, іслам, Свідки Єгови, баптисти, адвентисти, п'ятидесятники.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Дохристиянські вірування українського народу.
2. Християнізація Київської Русі
3. Християнство в Україні за часів колоніальної підлеглості.
4. Берестейська церковна унія.
5. Розкол в українському православ'ї.
6. Релігія і церква в період революцій і СРСР.
7. Релігійне життя на сучасному етапі розвитку української державності.

8. Протестантські організації в Україні.
9. Нетрадиційні релігійні вірування в Україні.
10. Релігійне життя на Закарпатті від найдавніших часів до сучасності.

Питання для дискусії:

1. Якими релігійними обрядами вшановували слов'яни-язичники своїх божеств?
2. Яка релігійна особливість християнства східного (візантійського)?
3. Яким було церковне життя в Україні у XI–XVII ст.?
4. Якими є основні історичні віхи розвитку українського православ'я?
5. Коли і як була легалізована УАПЦ?
6. Розкажіть про перший повний переклад Біблії українською мовою.
7. Що ви знаєте про історію католицизму в Україні?
8. За яких історичних обставин було утворено уніатську церкву?
9. Що ви знаєте про Ужгородську церковну унію?
10. Коротко розкрийте відомі вам переклади Біблії українською мовою.
11. Як поширювався ранній протестантизм в Україні?
12. Які історизми і географія пізнього протестантизму в Україні?
13. Які основні етапи історії ісламу в Україні?
14. Який народ є носієм ісламу в Україні?
15. Які релігії є традиційними для України?
16. Які причини міжконфесійних конфліктів в сучасній Україні?
17. Які християнські конфесії діють на території України в наші дні?
18. Які з відомих вам неорелігій мають національне коріння в Україні?

Тематика рефератів:

1. Вірування давніх українців.
2. Іудаїзм в Україні.
3. Буддизм в Україні.
4. Хрещення Русі.
5. Християнство в контексті історії і культури українського народу.
6. Історія православ'я в Україні.
7. Іслам: філософія та культ, форми існування в Україні.
8. Еволюція автокефального руху в Україні.
9. Греко-католицька церква: причини виникнення і особливості розвитку.
10. Неорелігії в Україні у контексті свободи віровизнання.
11. Сучасна релігійна мапа України.
12. Ідеї вільнодумства в українській культурі.

Рекомендовані джерела інформації: [5, 8, 10-11, 16, 19-20, 39, 44, 57-58]

Тема 10. Релігія і сучасне суспільство

Мета семінарського заняття: розглянути основні принципи свободи совісті та правові засади релігійного життя в Україні та світі; ознайомитися із проблемами розвитку державно-церковних відносин в Україні.

Ключові терміни: державна релігія, секуляризація, сакралізація, десакаралізація, конфесія, поліконфесійність, толерантність, діалог, релігійна терпимість, канонічна церква, церковна політика, релігійний фанатизм, глобалізм, свобода совісті, свобода віросповідання, релігійна свобода, світоглядний плюралізм, свобода переконань, віротерпимість, духовна апатія, декларація, конституційне право, світська держава, світська освіта, правове регулювання, феномен, пакт.

Дидактичний матеріал: конспект лекцій, рекомендовані джерела інформації.

Теми для доповідей:

1. Релігія та вільнодумство в історії культури суспільства.
2. Зародження та історичні форми вільнодумства.
3. Поняття атеїзму та його роль в розвитку сучасної Західної цивілізації.
4. Вільнодумство та свобода совісті.
5. Сутність та умови забезпечення свободи совісті.
6. Конституційні засади свободи совісті в Україні та їх реалізація.

Питання для дискусії:

1. Що таке «свобода совісті»?
2. Які основні принципи свободи совісті Ви знаєте?
3. Якими є правові види взаємовідносин церкви і держави?
4. Які основні пріоритети державної політики щодо релігії та церкви в Україні?
5. Як стародавні слов'яни відносилися до представників інших релігійних вірувань?
6. Чому французьких просвітителів XVIII ст. вважають найбільш радикальними провідниками ідей свободи релігії, совісті, віросповідань?
7. Якими є основні етапи становлення свободи совісті?
8. Коли з'являються перші гарантії на свободу совісті?
9. Які основні міжнародні пакти гарантують свободу совісті?
10. Що таке секуляризація і чим вона спричинена в сучасних умовах?
11. У чому полягають конституційні гарантії світоглядних та конфесійних свобод громадян України?

12. Які закони України регулюють і гарантують свободу совісті, свободу релігії, свободу церкви?

Тематика рефератів:

1. Свобода совісті як одна з невід'ємних свобод людини.
2. Історичні корені й суспільна практика релігійного вільнодумства.
3. Основні форми та організації сучасного атеїзму.
4. Свобода совісті як конституційно-правова категорія.
5. Міжнародне право про свободу совісті.
6. Міжнародні документи про свободу віросповідання.
7. Основні моделі державно-церковних відносин.
8. Державно-правові гарантії свободи віросповідань в сучасній Україні.
9. Держава та церква в Україні: сучасний стан та перспективи.
10. Конституція України як гарантія свободи совісті громадян
11. Особливості конституційно-правових норм України, що регулюють відносини громадян у сфері релігії та культів.

Рекомендовані джерела інформації: [5, 8, 10-11, 16, 19-20, 57-58]

Методичні рекомендації щодо написання реферату

Підготовка написання здобувачами освіти рефератів як одного із видів науково-дослідної роботи є важливою складовою частиною освітнього процесу.

Під час написання освіти рефератів здобувачі освіти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати рекомендовані джерела інформації, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Етапи написання реферату:

1. Вибір теми реферату.
2. Ознайомлення з рекомендованими джерелами інформації
3. Підбірка джерел інформації
4. Складання плану реферату
5. Підготовка тексту реферату
6. Доопрацювати та перевірка готового тексту реферату.

Реферат повинен містити титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел.

Вступ як складова реферату не потребує, великої кількості розмірковувань і великого обсягу. Форма його довільна, але в ньому мають обов'язково бути відображені такі питання: обґрунтування вибору теми, оцінка її з точки зору актуальності, визначення її місця в існуючій філософській проблематиці, оцінка ступеня і характеру розробки теми, зміст філософської проблематики, яку автор вбачає в цій темі, формулювання мети і завдань філософського дослідження в рефераті. Обов'язково вказати авторів, які працювали над даним питанням, назвати їх праці. Це треба робити чітко і логічно, щоб обсяг вступу не перевищував 15 % від обсягу роботи.

Основна частина як складова реферату немає особливих регламентацій. Вона повинна являти собою самостійно виконане дослідження з проблеми. Слід використовувати цитати як для підтвердження, так і для спростування. Цитований матеріал в основній частині, незалежно від форми цитування – дослівного (в лапках), світоглядно-змістового (своїми словами з зазначенням авторства матеріалу, який використовується), не повинен перевершувати 30 % реферату.

Висновки – це підсумок реферату. Тут потрібна чіткість, точність, лаконічність. Формулюються основні висновки із всього сказаного, вказуються питання, які вдалося висвітлити повно, та ті, які потребують подальшої роботи. Жодних цитат, припущень, розмірковувань. Конкретні висновки можна нумерувати.

Список використаних джерел друкується на окремій сторінці в кінці реферату й повинен налічувати не менш ніж 15 джерел. Список повинен включати в себе наукові праці та публікації з теми як у вітчизняних, так і в зарубіжних джерелах, що видані в останні 5–10 років. Обов'язковим є використання наукових філософських видань. Список використаних джерел необхідно оформляти відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015.

При підготовці реферату важливо дотримуватись політики доброчесності. Визначення термінів в рефераті мають обов'язково містити посилання на джерела, звідки вони взяті. На цифрові, графічні та інші матеріали, запозичення з книг, журналів, електронних джерел також обов'язково давати посилання.

Реферат має бути надрукований на сторінках паперу формату А4 українською мовою. Параметри шрифту - Times New Roman, 14. Відстань між рядками – полуторний інтервал. Оформлення полів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхній і нижній – по 20 мм. Орієнтовний обсяг реферату має бути в межах 10 сторінок, залежно від обраної теми.

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання доповіді:

Оцінка «відмінно» – повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами; все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в програмовому матеріалі, що вивчаються; правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача, що мають мету з'ясувати ступінь розуміння здобувачем освіти матеріалу, що ним викладається.

Оцінка «добре» – здобувач освіти дає правильний, повний виклад змісту матеріалу, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в програмовому матеріалі, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег; при правильному і в цілому зв'язному викладі матеріалу, здобувач освіти припускає у відповіді неточності, які виправляє сам або при першому зауваженні викладача; недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

Оцінка «задовільно» – здобувач освіти виявляє знання і розуміння основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає суттєві помилки і усвідомлює їх тільки після повторної вказівки викладача; здобувач освіти виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її; викладає матеріал не достатньо логічно й послідовно.

Оцінка «незадовільно» – здобувач освіти припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача; виявляє повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання виконання письмових завдань:

Оцінка «відмінно» – повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами; все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються; граматична та стилістична грамотність письмової роботи.

Оцінка «добре» – здобувач освіти при правильному і в цілому зв'язному викладі матеріалу припускає у відповіді неточності; недостатньо вичерпні відповіді та недостатнє розуміння філософсько-релігійних явищ і процесів, недостатня граматична та стилістична грамотність письмової роботи.

Оцінка «задовільно» – здобувач освіти виявляє незнання значної частини навчального матеріалу; викладає матеріал не достатньо логічно й послідовно.

Оцінка «незадовільно» – здобувач освіти припускається грубих помилок при викладі матеріалу; виявляє повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу

Критерії оцінювання реферату:

Оцінка «відмінно» – реферат написано самостійно, формальні вимоги до реферату виконано, проблему повністю розкрито, висновки містять наукові пропозиції. Для написання реферату здобувач освіти використав не тільки підручники, а і першоджерела.

Оцінка «добре» – реферат написано самостійно, всі вимоги до реферату виконані, проблема розкрита; однак наявні деякі граматичні помилки.

Оцінка «задовільно» – реферат написано самостійно, але не всіх вимог дотримано, розкриття проблеми неповне; наявні граматичні помилки.

Оцінка «незадовільно» – реферат написано не самостійно, вимог не дотримано, проблему не розкрито; наявні граматичні помилки.

Критерії оцінювання тестових завдань:

Здобувачем освіти надані правильні відповіді на: менш, ніж на 40 % тестових завдань – оцінка «незадовільно»; 40–60 % тестових завдань – оцінка «задовільно»; 70–80 % тестових завдань – оцінка «добре»; 90–100 % тестових завдань – оцінка «відмінно».

Список рекомендованих джерел

Базові

1. Бичко І., Бичко А., Табачковський В., Ярошовець В. Філософія: навч. посіб. Київ : Центр навч.літ-ри, 2019. 648 с.
2. Буслинський В. А., Скрипка П. І. Основи філософських знань : підручник. Львів : Новий світ 2000, 2004. 352 с.
3. Горський В. С., Кислюк К. В. Історія української філософії : підручник. Київ : Либідь, 2004. 488 с.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Філософія : навч. посіб. для підгот. до заліку та іспиту. Харків : Право, 2021. 136 с.
5. Докаш В. І., Москевич О. Л., Релігієзнавство : навч. посіб. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2020. 175 с.
6. Історія філософії : підручник / В. Г. Кремень та ін. Харків : Прапор, 2003. 768 с.
7. Історія української філософії : підручник / С. В. Бондар та ін. Київ: Академвидав, 2008. 624 с.
8. Кислюк К. В., Кучер О. М. Релігієзнавство : підручник. Київ : Кондор, 2007. 636 с.
9. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник. Київ: Книга, 2005. 528 с.
10. Кучера Т. М. Релігієзнавство: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2016. 95 с.
11. Лубський В. І., Лубська М. В. Історія релігій : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 696 с.
12. Основи філософських знань: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / В. Лозовий та ін. Київ : Центр навч.літ-ри, 2020. 1028 с.
13. Основи філософських знань: підручник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» / В.А. Буслинський, П.І. Скрипка. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 352 с.
14. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 296 с.
15. Петрушенко В. Л. Філософія: курс лекцій : навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2007. 506 с.
16. Петрушенко В.Л. Філософія релігії: навч. посіб. Львів : Град Лева, 2023. 375 с.
17. Подольська Є.А. Філософія: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
18. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л.А. Філософія: підручник. Київ: Академвидав, 2019. 592 с.

19. Релігієзнавство: навч. посіб. / А. М. Колодний та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 272 с.
20. Релігієзнавство : навч. посіб. / В. Л. Петрушенко та ін. Львів : Новий світ-2000, 2004. 328 с.
21. Рижак Л. Філософія: підручник. 2-ге вид., перероб., допов. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 648 с.
22. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О. Соціальна філософія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 272 с.
23. Філософія: підручник / В.С. Бліхар та ін. 2-ге вид., перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
24. Філософія: навч. посіб. / О. П. Тімченко та ін. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2022. 255 с.
25. Шарко О. В. Філософія. Практикум : навч. посіб. Київ : Вид-во КиМУ, 2024. 175 с.
26. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія: підручник. Львів: Місіонер, 2020. 786 с.
27. Шукалович А. М. Філософія: навч.-метод. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 192 с.

Допоміжні

28. Аврелій Марк. Наодинці з собою. Львів: Априорі, 2022. 184 с.
29. Аристотель. Метафізика (Філософія). Київ.: Темпора, 2022. 848 с.
30. Боецій. Розрада від філософії. Київ: Аріорі, 2020. 208 с.
31. Вільчинський Ю.М. Філософія історії: теорія взаємопроникнення часу і вічності: лекції. Київ: Поліграфкнига, 2019. 360 с.
32. Габріелян О. А., Кальной І.І. Цветков, О. П. Філософія історії: підручник. Київ: Академвидав, 2020. 213 с.
33. Гоголь В. Антропологічне вчення святого Августина. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2021. Вип. 37. С. 19-26
34. Гусев В. І. Метафізика: проблеми, принципи, поняття : Лекційний курс : навч. посіб. Київ: Вид-во «Каравела», 2023. 332 с.
35. Історія філософії. Античність та Середньовіччя / за ред. Умберто Еко та Рікардо Федрігі; пер. з італ. О. В. Сминтини та ін.. Харків : Фоліо, 2021. 554 с.
36. Касьян В. І. Філософія : відповіді на питання екзаменац. білетів: навч. посіб. Київ : Знання, 2022. 347 с.
37. Кирюхін Д. Англо-американська політична філософія у ХХ столітті. *Філософська думка*. 2020. № 3. С. 29-37.
38. Кирилюк Ф. М. «Realpolitik» – основа формування класичного макіавеллізму. *Politology bulletin*. 2021. Iss. 87. С. 55-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2021_87_6
39. Коваль І. В., Кисляк Л. Н. Отримання томосу на автокефалію православної церкви як вагомий аспект зміцнення соборності та

- незалежності української держави. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 141 (3). С. 28-33.
40. Лок Джон. Два трактати про управління. Київ: Наш Формат, 2020. 312 с.
41. Макіавеллі Н. Державотворець. Про військове мистецтво. Київ: Арій, 2020. 408 с.
42. Масюк О. Аксиологічний вимір концепту душі у філософських працях Памфіла Юркевича. *Humanitarian vision*. 2021. Vol. 7, Num. 2. С. 35-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2021_7_2_8
43. Ніколаєва І. Філософія екзистенціалізму як найбільш особистісно орієнтована течія ХХ століття. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 29. С. 120-125.
44. Палінчак М. М., Капітан, Л. І., Мегела Р. Р., Пупена В. В. Історичні та канонічні аспекти отримання Томосу в Україні. *Регіональні студії*. 2020. № 21. С. 82-88.
45. Платон. Держава. Львів: Апріорі, 2021. 464с.
46. Пономаренко В. В. Філософсько-педагогічні погляди М.П. Драгоманова «Перспективи». *Соціально-політичний журнал*. 2021. № 2. С. 114-120.
47. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навч. посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 639 с.
48. Солдатенко В. М. Грушевський і концепція української соборності (1917–1918 рр.). *Політичні дослідження*. 2022. № 1. С. 7-33.
49. Соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посіб. / упоряд.: М. Голянич, Ю. Москаленко. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2019. 351 с.
50. Філософія: хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ: ВПЦ «Київський університет». Т. 1: Філософська пропедевтика. 2020. 847 с.
51. Філософія ХХ-ХХІ століть: імена: біограф. словник / уклад. Ю. В. Омельченко. Київ: Фенікс, 2021. 211 с.
52. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Нові висновки. Київ: Навчальна книга-Богдан, 2021. 552 с.
53. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології: навч. посібник зі словником. Київ: ЦУЛ, 2020. 393 с.
54. Чекаль Л. А. Свідомість та самосвідомість у психоаналітичному, феноменологічному та екзистенційному дискурсі. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy* . 2020. Vol. 11, no. 4. С. 130-137

55. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Середньовічна ісламська філософія. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філософія.* 2021. Вип. 22. С. 19-24.
56. La Place, Pierre de. (2021). *The Right Use of Moral Philosophy.* Translated by Albert Gootjes. Grand Rapids: CLP Academic.
Інформаційні ресурси мережі Інтернет
57. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. URL: <http://www.filosof.com.ua>
58. Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

Навчально-методичне видання

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАТЬ (ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО)

*методичні рекомендації до підготовки і проведення семінарських занять
для здобувачів фахової передвищої освіти
спеціальностей:
012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта,
014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)
ОПС «фаховий молодший бакалавр»*

Укладач
Дмитро ГРЕГІРЧАК

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 6984 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>